

knjige jesu arhaični izrazi poput „uljudba“, „Izraelićani“ i „Izraelićanska religija“ te „mrtvomorski spisi“, a na jednome se mjestu za biblijski tekst umjesto „poglavlja“ koristi pojam „odjeljak“ (str. 114). Također, biblijski navodi poglavlja i retka u hrvatskom jeziku ne označavaju se dvotočkom, već zarezom (Još 1,8, a ne Još 1:8).

Ervin Budiselić

Ervin Budiselić

Ključne biblijske teme

Zagreb, Biblijski institut, 2020., 140 stranica.

Knjiga *Ključne biblijske teme* prva je knjiga u serijalu *Kako se (ne) izgubiti u Bibliji* koji će se sastojati od četiri knjige. Dakle, autor planira objaviti još tri knjige: *Postanak 1-12: Biblija u malome*, *Izazovi tumačenja Biblije* i *Učeništvo na Isusov način*. Ova se knjiga sastoji od Uvoda, šest poglavlja, zaključka (koji autor naziva „Umjesto zaključka“) i dva dodatka („Poruka Evanđelja“ i „Rođenje serijala“). Svako poglavlje obrađuje neku temeljnu biblijsku temu: (1) Velika priča Biblije: dva stvaranja – *Postanak 1-3* i *Otkrivenje 20-22*, (2) Važnost Abrahamova poziva za današnju Crkvu, (3) Zakon i teologija odmazde, (4) Kraljevstvo Božje, (5) Poruka Evanđelja... kakvo Evanđelje, takvo učeništvo, i (6) Crkva – Isusova zajednica saveza i poslanja. Knjiga sadrži nekoliko grafičkih prikaza i popisa koji pomažu u razumijevanju biblijske priče.

Autor nas u Uvodu podsjeća da Biblija dolazi iz nama strane zemlje, strane kulture i stranog vremena te je potrebno bolje upoznati prostor, kulturu, ljude i jezike koje Biblija obuhvaća kako bismo bolje shvatili Božju objavu i bolje je primijenili na vlastiti život. Ono što razumijemo i vjerujemo, to ćemo i živjeti. Autor odabire tri ključne teme Starog zavjeta i tri ključne teme Novog zavjeta te napominje da ih je odabrao jer ih je sam proučavao i jer je smatrao da su potrebne crkvama reformacijske baštine.

U prvom poglavlju autor snažno ističe činjenicu da je Biblija jedna povezana priča, dok je mnogi kršćani promatraju kao gomilu dijelova i zato je čitaju, tumače i poučavaju „selektivno, atomizirajuće i u odabranim dijelovima“ (11). Kao što naslov poglavlja ukazuje, biblijska priča počinje stvaranjem i završava novim stvaranjem. Ovo je važno za razumijevanje autorove misli i knjige: „Pojednostavljeno, možemo reći da je Biblija priča o stvaranju svijeta, njegovu kvarenju i Božjem djelovanju kojim On ponovno želi vratiti svoj svijet u ono što je trebao biti na početku. Ova ‘široka slika’ treba nam služiti kao okvir kroz koji ćemo promatrati sve ostale priče, teme, događaje i likove u Bibliji“ (12). Dalje autor opisuje bit stvaranja svijeta i čovjeka te važnost Božje vladavine i prisutnosti u svemu. Na-

glašava da je čovjek stvoren „kao“ slika Božja sa svrhom da gospodari Zemljom u podložnosti svom gospodaru Bogu. Čovjekovim padom u grijeh, tj. neposluhom Bogu, dolazi do ozbiljne pokvarenosti u čovjeku i stvorenju te dobivamo popis svega što se pokvarilo (22-23). Biblijska velika priča završava novim stvaranjem, odnosno spasenjem i obnovom, ne samo čovjeka nego čitavog stvorenja, gdje Bog opet prebiva s čovjekom i vlada svim stvorenjem.

U drugom poglavlju autor opisuje Božji naum da kroz određeno izabrano ženino sjeme (potomstvo) porazi zmijino sjeme. Važno je pratiti biblijska rodoslovlja i saveze jer se Božje djelovanje proteže kroz razne saveze koji su opisani u Starom zavjetu kako bi Bog spasio stvorenje i ponovno ga doveo pod svoju vlast: Adamov savez, Noin savez, Abrahamov savez, Sinajski savez, Davidov savez i jasan nagovještaj Novog saveza. Rodoslovlja i savezi kulminiraju u Isusu Kristu, koji je odmah na početku Novog zavjeta opisan kao „sin Davidov“ i „sin Abrahamov“ (45).

Treće poglavlje govori o Zakonu i teologiji odmazde, što je jedna od velikih tema u Starom zavjetu, a djelomično i u Novome. Autor smatra kako kod kršćana postoje razna kriva shvaćanja u vezi Zakona pa objašnjava da su se Židovi spasili po milosti (Bog ih je spasio iz Egipta iz vlastite milosti i sklopio Sinajski savez s njima bez ikakve njihove zasluge), ali njihov ostanak u tom savezu ovisio je o poslušnosti Zakonu. Nadalje, poslušnost Zakonu donosila je blagoslove, a neposlušnost prokletstva. Teologiju odmazde ili retribucije autor opisuje ovako: „Kako se ti odnosiš prema Zakonu, tako se Bog odnosi prema tebi“ (55). Što se tiče ljudi koji nisu Židovi, autor tvrdi „Mi (pogani) nikada nismo ni bili pod Zakonom, no nismo slobodni od Zakona“ (56). Naglašava da je Isus jamac Novog saveza (a jamac Sinajskog saveza bio je Zakon), u kojem djela imaju svoju ulogu za ostanak u savezu, što potvrđuje s nekoliko novozavjetnih citata. Dalje naglašava da je Isus došao ispuniti Zakon, a ne ga ukinuti. U zaključku ističe da je „Zakon ispunjen i nastavlja se ispunjavati u onima koji su nanovorođeni po Duhu“ te da su neke stvari ukinute zato što su ispunjene, a ne poništene.

Četvrto poglavlje obrađuje temu Božjeg kraljevstva. U Postanku implicitno nalazimo temelj Božje vladavine – on je suvereni Stvoritelj i Vladar nad svime što je stvorio. No dogodila se ljudska i sotonska pobuna protiv Božje vlasti. Zato se govori o sadašnjoj i budućoj Božjoj vlasti – Bog je vladar nad svim (sada), ali nije još sve podloženo njemu (bit će u budućnosti). Isusova čuda pokazuju vlast i silu Božjeg kraljevstva nad sotonskim kraljevstvom. Vidimo da je Božje kraljevstvo tu, ali ne još u potpunosti. Autor nam u zaključku daje dvije lekcije za danas. Prva je ta da je Isus naviještao Božje kraljevstvo, demonstrirao Božje kraljevstvo i govorio o sebi kao kralju – upravo zbog toga je bio progonjen i pogubljen. Druga lekcija tiče se Božjega kraljevstva i probuđenja. Autor smatra da ne treba čekati neko posebno vrijeme Božjega silnog djelovanja (probuđenje), nego prihvatiti

činjenicu da je Božje kraljevstvo sada ovdje i prihvatiti se posla koji nam je dao Bog.

U petom poglavlju autor govori o Evanđelju i smatra kako evandeoski kršćani u Hrvatskoj i šire ne naviještaju cjelovitu poruku Evanđelja, već uglavnom jedan dio koji se tiče našeg opravdanja po vjeri pred Bogom. Poruka Evanđelja nije o tome „kako ja mogu biti spašen, već je to poruka i priča o tome tko je Isus iz Nazareta“ (85), tj. prvo treba ići kristologija, a onda soteriologija. Na 86. stranici nalazi se zanimljiva i informativna tablica koja uspoređuje Evanđelje kao poruku opravdanja po vjeri i Evanđelje kao poruku o Isusovu identitetu. Bitno je da li je naše naviještanje Evanđelja kristocentrično ili čovjekocentrično jer će to utjecati na razvoj određene vrste učenja. Autor analizira 13 traktata koji govore o Evanđelju i zaključuje da su čovjekocentrični. Objašnjava lakšu i težu inačicu Evanđelja koju možemo naći u evandeoskom kršćanstvu, a zatim predstavlja kakva je poruka Evanđelja u Bibliji. Također, analizira kako se prenosi poruka Evanđelja u djelima apostolskim i na koji način poruka Evanđelja utječe na učenje. Evanđelje nije govor o „prvoj pomoći“, nego o „Božjoj vlasti“ (96). U zaključku poglavlja, biblijsko Evanđelje „je poruka o tome kako ovaj svijet ima jednoga kralja, a mi ljudima govorimo da se podlože tome kralju inače će propasti“ (103).

U šestom i zadnjem poglavlju, autor govori o Crkvi koja ima važnu ulogu u okviru velike biblijske priče u procesu otkupljenja. Koristi analizu Poslanice Efežanima da bi pokazao pravu sliku Crkve koja se nalazi u procesu povratka svega pod Božju vlast. Autor nudi dvije slike Crkve da bi istaknuo ono što Crkva treba biti. Jedna je kazalište, gdje ljudi gledaju predstavu i kritiziraju program, a druga je trening-kamp, gdje ljudi uče i primjenjuju Božju riječ. U zaključku poglavlja, autor objašnjava što biblijska slika Crkve kao Tijela zapravo predstavlja i daje sljedeći opis: „Crkva je prije svega Isusova zajednica – On je njezin stvoritelj, gospodar, pastir, izvor i sve ostalo. Ta grupa ljudi nalazi se u savezu s Njim, a taj Novi savez ishod je svih prijašnjih saveza. Budući da je to tako, ona ima i određeno poslanje čiji značaj ima vječne posljedice“ (120).

U zaključku knjige koji se naziva „Umjesto zaključka“ autor iznosi „tri završne misli kao smjernice za budućnost“ (123). Prvo je mišljenje da većina kršćana ne promatra Bibliju kao jednu priču, drugo je da Crkva treba čitati Bibliju kroz židovski način gledanja, i treće je da, ako želimo cjelovito shvaćanje i življenje Biblije, trebamo „pokušati shvatiti prostor, kulturu, ljude i jezike Božje objave“ (128). Na kraju daje popis korisnih izvora koji nam mogu pomoći u tome.

U dodatku knjige autor iznosi ono što smatra da je cjelovita poruka Evanđelja unutar biblijske priče. Govori o stvaranju, padu, Izraelu i najviše o Isusu iz Nazareta. Završava s pitanjem: „Tko je Isus za tebe?“ (136). U drugom dodatku knjige opisuje kako je došlo do ideje i stvaranje serijala Kako se (ne) izgubiti u

Bibliji? Na samom kraju knjige nalazi se opis Biblijskog instituta, gdje autor radi kao dekan i nudi se mogućnost partnerstva i donacija.

Smatram da je autor napisao izvrsnu i relevantnu knjigu, koja odlično obrađuje svoju materiju, pogađa neke bolne točke današnjega evanđeoskog kršćanstva i nudi konkretna rješenja. Budući da se knjiga zove Ključne biblijske teme, kad pogledamo sadržaj, možda ćemo pomisliti: Zašto baš te teme, a ne i neke druge kao što su savezi, spasenje ili život i djelo Isusa Krista? No i te su teme obrađene: u 2. poglavlju „Važnost Abrahamova poziva za današnju Crkvu“ obrađena je tema saveza, a u 5. poglavlju „Poruka Evanđelja“ obrađena je tema spasenja i Isusa Krista. S obzirom na to da je podnaslov knjige Kako se (ne) izgubiti u Bibliji, nije jasno zašto je „ne“ u zagradi. Autor mjestimično stavlja hebrejske (npr. str. 28), grčke i engleske riječi u zagradama kraj određenih biblijskih i teoloških pojmova, ali nije jasno zašto i po kojem principu. Ili, koristi engleske izraze (npr. light i hard inačica Evanđelja, str. 91), a opet nije jasan razlog kad imamo naše izraze za te termine. S obzirom na to da je knjiga zaista pisana da se lako čita i razumije, volio bih da je autor dodatno objasnio neke pojmove kao što je na primjer „pomazanje Duha“ (str. 69).

U knjizi postoji nekoliko izjava koje bi vrijedilo raspraviti i razjasniti s autorom. Primjerice, on iznosi sljedeću izjavu kao svoju ključnu ideju u 3. poglavlju: „Mi (pogani) nikada nismo ni bili pod Zakonom, no nismo slobodni od Zakona“ (56) te nadalje određenim novozavjetnim redcima nastoji objasniti i poduprijeti ovu izjavu. Prvo, problematična je izjava da mi ne-židovi nikada nismo ni bili pod Zakonom jer Pavao tvrdi da jesmo – vidi Rimljanima 3,19-20 ili Galaćanima 3,22-29. Drugo, problematična je izjava da nismo slobodni od Zakona jer Pavao izričito tvrdi da jesmo – vidi Rimljanima 7,6 ili Galaćanima 5,1 (i kontekst).

Druga stvar koju bi vrijedilo dodatno raspraviti je govor o tome što je Evanđelje. Smatram da autor s pravom tvrdi da je Evanđelje prije svega Radosna vijest o Božjem Kraljevstvu i o Isusu Kristu. Međutim, Novi zavjet doslovno spominje još tri termina vezana uz Evanđelje: Evanđelje Božje milosti (Dj 20,24), Evanđelje spasenja (Ef 1,13) i Evanđelje mira (Ef 6,15). Nadalje, autor kaže da „Poruka Evanđelja nije poruka o iscjeljenju, oslobođenju, itd. iako je usko vezana s njome“ (93), a ja bih rekao da poruka Evanđelja obuhvaća poruku o iscjeljenju i oslobođenju.

Ovo je knjiga koju bih preporučio svakom vjerniku, pastoru i učitelju te postavio kao obaveznu literaturu u uvodne biblijske predmete jer zaista pruža razumijevanje cjelovite biblijske priče i kako se pojedini dijelovi uklapaju. Autor je uspio prvo složiti okvir od slagalice, a onda ubaciti određene dijelove tamo gdje oni odgovaraju da bi se jasno vidjelo na koji način se uklapaju u čitavu priču. Također, vrlo su korisni uvidi koje autor pruža u neke problematičnosti teologije i prakse današnjega evanđeoskog kršćanstva i rješenja koja nudi.

Smatram da ova knjiga može značajno doprinijeti biblijskoj pismenosti na našem području.

Goran Medved

Thomas R. Schreiner

Spiritual Gifts: What They Are and Why They Matter (Duhovni darovi: Što su i zašto su važni)

Nashville, Tennessee, USA, B&H Publishing Group, 2018, 150

Još uvijek se rado sjećam vožnje zrakoplovom, kada sam imao privilegij sjediti s dr. Schreinerom, profesorom tumačenja Novoga zavjeta i biblijske teologije na fakultetu The Southern Theological Seminary, nakon nadahnjujućih i poučnih predavanja iz biblijske teologije koja je poučavao u školi European Biblical and Theological Center, u Berlinu. Umjesto da se isključi nakon dugoga tjedna poučavanja, ovaj ponizni teološki div postavljao je meni, tada mladom studentu i pastoru, mnoga pitanja o mojoj obitelji, službi i domovini. Tijekom cijeloga tjedna na vidjelu je bio njegov stav slušanja kako bi razumio tuđa gledišta, a koji programski odražava njegov općenit stav u teologiji, ali i u ovoj knjizi o polemičkoj temi.

Premda je uvjereni nekontinuitist (engl., cessationist), Schreiner otvoreno priznaje činjenicu da je stekao mnoge korisne uvide od kontinuitističkih teologa poput Grudema, Pipera i Stormsa (kojima je i posvetio ovu knjigu), kao i od drugih prijatelja, pa čak i studenata kontinuitista (6). Moguće je osjetiti njegov miroljubiv duh dok ispovijeda koliko je „zamorno i naporno upuštati se u argumente, pogotovo s onima koje volimo i cijenimo” te zaključuje da, umjesto toga „trebamo raspravu obilježenu ljubavlju i milošću“ (8). Prema tomu, njegov glavni cilj nije obraniti nekontinuitizam ili pobiti kontinuitizam, nego, što je važnije, „skicirati teologiju duhovnih darova“ (7).

U prvom poglavlju, Schreiner iznosi korisne uvide J. I. Packera o „Jakostima i slabostima karizmatičkog pokreta“. Primjećuje, primjerice, da od karizmatika možemo učiti o tome kako staviti veći naglasak na Duhom ispunjen život, izražavanje emocija (11), možemo biti nadahnuti njihovim molitvenim životom te sličnim jakostima. Ne srami se spomenuti i njihove slabosti, poput pokretu inherentnih iskušenja prema elitizmu, sektaštvu, antiintelektualizmu itd. Drugo poglavlje definira duhovne darove kao „darove milosti koje udjeljuje Sveti Duh, a koji su osmišljeni za izgradnju Crkve“ (17). Zatim pruža popis svih darova koji se spominju u Bibliji, a pritom se ne upušta u špekulacije o onima koji se tamo ne spominju (19). Nakon toga, proučava i definira svaki od ovih darova te ih dijeli u dvije skupine: darovi govora i darovi služenja (27).